

**ПРОБЛЕМИ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ФІНАНСУВАННЯ ДІЙ, УЧИНЕНИХ
ІЗ МЕТОЮ НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ЗМІНИ ЧИ ПОВАЛЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ АБО ЗАХОПЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ,
ЗМІНИ МЕЖ ТЕРИТОРІЇ АБО ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ**

**PROBLEMS OF THE OBJECTIVE SIDE OF FINANCING ACTIONS COMMITTED
WITH THE PURPOSE OF THE VIOLENT CHANGE, OVERTHROW OF CONSTITUTIONAL
ORDER OR OCCUPATION THE STATE POWER, CHANGE OF THE TERRITORY
OR THE STATE BORDER OF UKRAINE**

**Рубашенко М.А.,
к.ю.н., асистент кафедри кримінального права № 1
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого**

**Салтиков С.М.,
студент магістратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого**

Стаття присвячена розкриттю змісту об'єктивної сторони фінансування дій, учинених із метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України (ст. 110-2 КК України). Установлено, що обов'язковою ознакою об'єктивної сторони основних складів цього злочину є тільки суспільно небезпечна дія. Визначено форми вчинення передбачених у ч.ч. 1 і 2 ст. 110 КК України злочинів та наголошено на необхідності розрізнення фінансового і матеріального забезпечення та дій, учинених із метою такого забезпечення. Аргументовано, що за своєю конструкцією розглядувані склади злочинів є усиченими («екстраусиченими»), що вказує на перенесення моменту закінчення злочину на найбільш ранню стадію.

Ключові слова: фінансування дій, об'єктивна сторона, зміна меж території або державного кордону, насильницька зміна конституційного ладу, повалення конституційного ладу, захоплення державної влади.

Статья посвящена раскрытию содержания объективной стороны финансирования действий, совершенных с целью насильственно-го изменения или свержения конституционного строя или захвата государственной власти, изменения границ территории или государственной границы Украины (ст. 110-2 УК Украины). Установлено, что обязательным признаком объективной стороны основных составов этого преступления является только общественно опасное действие. Определены формы совершения преступлений и отмечена необходимость разграничения финансового и материального обеспечения и действий, совершенных с целью такого обеспечения. Аргументировано, что по своей конструкции рассматриваемые составы являются усеченными, что указывает на перенос момента окончания преступления на самую раннюю стадию.

Ключевые слова: финансирование действий, объективная сторона, изменение границ территории или государственной границы, насильственное изменение конституционного устройства, свержение конституционного строя, захват государственной власти.

The article is devoted to the study of the content of the objective side of the financing of the actions committed for the purpose of the violent change or overthrow of the constitutional system or the seizure of the state power, changes of the territory's boundaries or the state border of Ukraine (article 110-2 of the Criminal Code of Ukraine). It has been established that the obligatory attribute of the objective side of the main components of this crime (parts 1 and 2 of article 110-2) is only a socially dangerous act in the form of actions (active behavior). The forms of committing the crimes provided for in parts 1 and 2 are defined, and the authors insist on the necessity of distinction between financial and material support and actions committed only for the purpose of such support.

It is proved that the material and financial support are distinguished among themselves on the basis of their grammatical contrast in the text and content according to the features of the subject of financing (financial assets or material resources). The particular methods of financing depend on the peculiarities of the circulation of financing items and may be expressed in the transfer, collection, supply of these items, but are not limited to them.

It is argued that the structure of the crimes considered are truncated («super truncated»), indicating that the moment of the end of the crime is transferred to the earliest stage of its committing. Financing must be considered an accomplished crime since the committing of any outwardly expressed socially dangerous action for the purpose of the violent change or the overthrow of the constitutional system or the seizure of the state power, or changes in the boundaries of the territory or state border of Ukraine.

Key words: financing, the objective side, change of the territory or the state border, violent change, overthrow of the constitutional order, occupation of the state power.

19 червня 2014 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму» доповнивши Кримінальний кодекс України (далі – КК) ст. 110-2, якою передбачено відповідальність за фінансування дій, учинених із метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України [10]. Метою прийняття цього закону було попередження протиправної сепаратистської діяльності, яка характеризується посиленням небезпечних її форм на південному сході України та суттєвою матеріальною підтримкою [7].

Однак, як показала практика, ст. 110-2 КК так і не набула широкого застосування. Про це свідчать, зокрема, офіційні статистичні показники, відповідно до яких за 2015 р.

було обліковано 7 кримінальних проваджень, відкритих за ст. 110-2 КК, з яких лише 1 направлено до суду з обвинувальним актом, за 2016 р. обліковано 10 проваджень, а до суду направлено «0», за січень–листопад 2017 р. обліковано 25 проваджень, з яких до суду направлено 6 [18]. Стосовно кількості обвинувальних вироків, винесених за ст. 110-2 КК, то такий показник виглядає скромніше. Варто зауважити, що й у науковій літературі доповнення КК ст. 110-2 згадується, як правило, у зв'язку з критикою щодо недотримання законодавцем принципів криміналізації та недосконалістю законодавчої техніки.

У практичному аспекті первинне виявлення злочину та встановлення підстави кримінальної відповідальності пов'язані, насамперед, із його об'єктивними ознаками, тобто з певним актом людської поведінки у вигляді дії або бездіяльності та іншими зовнішніми (видимими) ознака-

ми. Стосовно діянь, описаних у ст. 110-2 КК, установлення об'єктивної сторони ускладнено особливостями законодавчого опису її ознак та надмірною суб'єктивізацією складу.

Зважаючи на це, актуальність теми зумовлена необхідністю аналізу фінансування дій, учинених із метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону з об'єктивної сторони, розуміння змісту якого на практиці викликає складнощі його інтерпретації та застосування норми під час кваліфікації.

Метою статті є виявлення та аналіз проблем законодавчої регламентації кримінальної відповідальності за дії, передбачені ст. 110-2 КК, у частині встановлення зовнішнього вираження злочину, а також надання на цій основі теоретичних та практичних рекомендацій. Для досягнення цієї мети були поставлені конкретні завдання: 1) встановити ознаки об'єктивної сторони та з'ясувати їх зміст; 2) визначити форми вчинення злочину; 3) вирішити питання про конструкцію складу та момент закінчення злочину.

КК був доповнений ст. 110-2 нещодавно. Однак, ураховуючи актуальність передбачених цією статтею положень та їх важливість у контексті загальновідомих подій в Україні, вони стали предметом значної кількості наукових досліджень. Це дає підстави виявити загальні тенденції та окремі підходи стосовно інтерпретації об'єктивної сторони розглядуваного злочину, зокрема спираючись на праці таких учених, як В.О. Гацелюка, Ю.В. Луценка, Н.В. Невідомої, Д.О. Олейникова, С.Ю. Плещького, В.П. Попович, О.В. Попович, М.А. Рубашенка, В.В. Сичевського, В.Я. Тація, В.В. Федосєєва, Є.І. Харитоновна, Р.Л. Чорного та деяких інших.

Ст. 110-2 КК складається з п'яти частин та примітки. У контексті завдань цього дослідження наша увага сконцентрована на перших двох її частинах та першому абзаці примітки, які в сукупності описують ознаки передбачених у статті основних («некваліфікованих») складів злочинів. Конструкція ст. 110-2 КК передбачає наявність двох самостійних складів злочину, а саме: 1) фінансування дій, учинених із метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України (ч. 1 ст. 110-2 КК) та 2) фінансування дій, учинених із метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади (ч. 2 ст. 110-2 КК). Проте, незважаючи на самостійність цих складів злочинів, єдина їх відмінність полягає в різній меті вчинення дій, тобто в суб'єктивній стороні. Водночас об'єктивна сторона конструйована з однаковим складом ознак та розумінням їх змісту. Зважаючи на це, допустимим та доцільним у межах цієї статті виглядає спільний розгляд об'єктивної сторони обох цих складів злочинів.

Буквальне тлумачення ч.ч. 1 і 2 ст. 110-2 та абз. 1 примітки дає змогу зробити однозначний висновок про те, що суспільно небезпечний наслідок не передбачений як обов'язкова ознака основного складу злочину. Як відомо, суспільно небезпечні наслідки мають важливе значення для конструювання об'єктивної сторони у випадках, коли вони включаються в диспозицію статті Особливої частини як обов'язкова ознака складу. Інакше наслідки хоча і можуть іноді наставати, перебувають за межами складу злочину, а їх встановлення на кваліфікацію цього злочину не впливає [5, с. 140]. Відсутня в ст. 110-2 КК указівка й на інші факультативні ознаки об'єктивної сторони загального поняття складу злочину – причинний зв'язок, місце, час, обставини, спосіб, знаряддя і засоби вчинення злочину. Таким чином, об'єктивна сторона аналізованого складу виражена виключно в суспільно небезпечному діянні. Виняток становить фінансування відповідних дій, якщо воно призвело до заподіяння значної майнової шкоди (ч. 3 ст. 110-2 КК) або спричинило інші тяжкі наслідки (ч. 4 ст. 110-2 КК).

Загальновідомо, що суспільно небезпечне діяння може бути вчинено у двох формах – активній (дія) або пасивній (бездіяльність). У науковій літературі стосовно фінансування дій, учинених із метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України, правильно вказується, що воно виражається виключно в активній поведінці – діях [19, с. 199; 23, с. 274; 24, с. 31–32]. Разом із тим О.А. Чуваков зазначає, що фінансування виражається, як *правило* (курсив наш – М.Р., С.С.), у формі активних дій [22, с. 245–246], що принципово допускає бездіяльність як форму суспільно небезпечного діяння. Проте, на наш погляд, фінансування, з об'єктивної сторони, може проявлятися виключно в активній поведінці. Цей висновок безпосередньо впливає із законодавчого визначення «фінансування» в абз. 1 примітки до ст. 110-2 КК, згідно з яким під *фінансуванням дій*, передбачених у цій статті, варто розуміти *дії*, вчинені з метою їх фінансового або матеріального забезпечення. Стосовно ж кримінально-правової оцінки бездіяльності з метою фінансового або матеріального забезпечення відповідних дій, то необхідно виходити з такого: 1) бездіяльність сама собою (у відриві від дій) не може утворювати об'єктивної сторони цього злочину, в тому числі за наявності співучасті – вона не може вважатися діянням, що характеризує роль виконавця або співвиконавця злочину; 2) бездіяльність, учинена з такою метою, може бути кваліфікована за ст. 110-2 КК виключно за наявності всіх ознак співучасті в цьому злочині з посиланням на відповідну частину ст. 27 КК, зокрема на ч. 5 (пособництво); 3) за відсутності ознак співучасті – вона може бути кваліфікована за іншими статтями КК за наявності до того підстав (напр., за ст. 396 КК – приховування злочину, за ст. 367 КК – службова недбалість тощо).

Стосовно *форм учинення розглядуваного злочину* в науці сформовано кілька підходів. В окремих джерелах форми злочину фактично виділяються залежно від того, які саме дії фінансуються: а) фінансування дій із метою зміни меж території та б) фінансування дій із метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади [17, с. 52; 21, с. 100]. Проте в такому разі має йтися не про форми вчинення злочину, а про самостійні види складів злочинів, передбачених при цьому в різних частинах однієї й тієї ж статті (частини перша і друга відповідно). На думку Ю.В. Луценка, об'єктивна сторона суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 110-2 КК, указує тільки одну форму – фінансування, яке, у свою чергу, може вчинятися у різні способи [4, с. 125]. Такий підхід, як вбачається, ігнорує законодавче визначення фінансування, що подається шляхом розрізнення фінансового та матеріального видів забезпечення розділовим сполучником «або». У зв'язку з цим більшого поширення набув підхід, згідно якого форми фінансування виділяються залежно від форми самого забезпечення з урахуванням лінгвістичного способу тлумачення: а) фінансування у формі фінансового забезпечення та б) фінансування у формі матеріального забезпечення [6, с. 81; 21, с. 101]. На наш погляд, принципово є необхідність розрізнення *власне фінансового та матеріального забезпечення і дій*, які вчинені лише з *метою такого забезпечення*. Ототожнення забезпечення з діями, які лише вчинені з метою забезпечення, що має місце на сторінках наукової літератури, веде до неправильного розуміння проявів зовнішнього вираження суспільно небезпечного діяння, конструкції складу та моменту закінчення злочину. Тому ми виокремлюємо такі *форми вчинення цього злочину*: а) *дії, вчинені з метою фінансового забезпечення*, та б) *дії, вчинені з метою матеріального забезпечення відповідних злочинних дій*. При цьому вказані форми суспільно небезпечних дій характерні для обох видів фінансування (обох основних складів злочинів, передбачених ч.ч. 1 і 2 ст. 110-2 КК).

Виділення альтернативних форм учинення злочину закономірно викликає питання про їх співвідношення між собою. Згідно з приміткою до ст. 110-2 КК, під фінансуванням дій, передбачених у цій статті, необхідно розуміти дії, учинені з метою їх фінансового або матеріального забезпечення. При цьому законодавець не визначає, що саме необхідно розуміти під «фінансовим забезпеченням» та «матеріальним забезпеченням», але однозначно розділяє (протиставляє) ці поняття розділовим (протиставним) сполучником. У науковій літературі це питання частково вже знайшло своє відображення. При цьому науковці закладають в основу розмежування фінансового і матеріального забезпечення вид предмета злочину, його характер (природу). Так, В.Ю. Луценко під час аналізу об'єктивної сторони вказує, відповідно, на «кошти або інші матеріальні ресурси» [4, с. 124]. В.І. Шакун та О.М. Грудзур пов'язують фінансування з грошовими коштами у будь-якій валюті, а також із коштовними металами і камінням, цінними паперами чи іншими засобами оплати товарів чи послуг, а матеріальне забезпечення – з речами матеріального світу (автомобільний транспорт, техніка, боєприпаси, зброя, лікарські засоби, комп'ютерна техніка тощо) [23, с. 274]. У свою чергу О.В. Попович визначає фінансове забезпечення через дії з фінансовими активами будь-якого роду, а матеріальне забезпечення – дії з матеріальними активами будь-якого роду [6, с. 81]. Найгрунтовніше, на наш погляд, питання про співвідношення цих форм було розглянуто Р.Л. Чорним, який пов'язує фінансове забезпечення з фінансовими ресурсами, а матеріальне – з будь-яким майном або іншими предметами, зокрема тими, які в фінансово-правовому розумінні не є активом особи. При цьому науковець обґрунтовано спирається, насамперед, на загальне розуміння «фінансів» як таких, в тому числі враховуючи законодавче розуміння фінансових активів та фінансових послуг [21, с. 102].

Таким чином, на необхідність розрізнення цих понять указує не тільки формальний (граматичний) критерій, але й змістовний – їх різне смислове значення. За своїм змістом фінансове забезпечення має у своїй основі певні фінансові ресурси – грошові кошти чи інші цінності, що є еквівалентом грошей, тобто фінансові активи, що спрямовуються на придбання (оплату) трудових (наприклад найм бойовиків), матеріальних, інформаційних чи інших ресурсів для ведення злочинної діяльності. В основі матеріального забезпечення знаходяться самі матеріальні ресурси – предмети праці, активні та пасивні засоби праці, які використовуються *безпосередньо* для здійснення такої діяльності [16, с. 221]. Тому, наприклад, надання приміщень і споруд варто визнавати матеріальним забезпеченням, а надання коштів на їх утримання для їх оренди або придбання – фінансовим забезпеченням.

Додатково зазначимо також, що в чинному законодавстві часто поняття «фінансового забезпечення» та «матеріального (матеріально-технічного) забезпечення» використовуються в парі, як правило, з метою регулювання забезпечення того чи іншого процесу (наприклад, виборчого чи референдарного) або діяльності органів чи осіб (наприклад «фінансування і матеріально-технічне забезпечення поліції» тощо). У разі парного використання цих понять, законодавець зазвичай наповнює їх різним змістом (наприклад, закони України «Про Національну гвардію України» (ст.ст. 22, 23), «Про Національне антикорупційне бюро України» (ст.ст. 24, 25), «Про всеукраїнський референдум» (ст.ст. 59, 60), «Про вибори народних депутатів України» (ст.ст. 45–51) тощо) [9; 11; 13; 14]. Під фінансуванням у цих законах розуміється здійснення витрат за рахунок певних коштів, компенсації, виплати, пільги тощо, а матеріальне забезпечення пов'язується з наданням приміщень і будівель, їх будівництвом чи облаштуванням, забезпечення охороною, транспортними засобами і засобами зв'язку, обладнанням, інвентарем, оргтехнікою тощо [16, с. 221].

Разом із тим у науковій літературі правильно зазначається, що фактично в чинному КК використовується два підходи до розуміння фінансування певного виду злочинної діяльності: в одних випадках фінансування охоплює матеріальне забезпечення, а в інших – фінансування і матеріальне забезпечення є самостійними поняттями [21, с. 101]. Такий дуалізм значень не є виправданим з огляду на необхідність дотримання єдності та однозначності термінології, зокрема в межах одного й того ж нормативного акта. Принагідно зауважимо, що на користь розмежування фінансового та матеріального забезпечення свідчить також і роз'яснення Пленуму Верховного Суду України, викладене в п. 6 Постанови «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, учинені стійкими злочинними об'єднаннями» від 23 грудня 2005 р. № 13, де зазначено, що здійснення іншого, крім фінансового, наприклад, матеріально-технічного чи інформаційного забезпечення, за змістом ч. 3 ст. 27 КК не є підставою для визнання особи організатором [15].

Таким чином, під *фінансовим забезпеченням* варто розуміти забезпечення грошима чи іншими фінансовими активами (грошовими еквівалентами), а під *матеріальним забезпеченням* – забезпечення будь-якими матеріальними ресурсами безпосередньо, зокрема, приміщеннями, спорудами, транспортними засобами, обладнанням, спеціальними засобами із метою вчинення насильницьких дій, засобами зв'язку тощо.

Розмежування фінансового та матеріального різновидів забезпечення, безсумнівно, має важливе значення для розуміння змісту об'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ст. 110-2 КК. Однак цього недостатньо для з'ясування обсягу тих дій, які утворюють суспільно небезпечне діяння та свідчать про закінчення злочину (стадію закінченого злочину). Розглядаючи питання конкретних проявів суспільно небезпечного діяння в складі фінансування (ст. 110-2 КК), науковці, як правило, вказують на способи і види фінансового та матеріального забезпечення, виділяючи вичерпний або приблизний перелік таких способів (видів).

Так, О.В. Попович основними способами фінансового та матеріального забезпечення називає *надання* та *збирання* (тут і далі курсив наш – М.Р., С.С.) відповідних активів. При цьому науковець вирішує питання про момент закінчення злочину диференційовано, ставлячи його в залежність від способів учинення діяння: а) збирання фінансових активів – із моменту початку такого збирання; б) надання фінансових активів – із моменту їх передавання; в) якщо момент передавання фінансових активів не збігається з моментом їх отримання особою – з моменту передавання фінансових активів будь-яким способом (кур'єром, поштовим переказом тощо); г) якщо для збирання фінансових активів лише засновується некомерційна організація, то кваліфікувати слід за готування до злочину, передбаченого ст. 110-2 КК [6, с. 81]. У свою чергу, В.І. Шакун та О.М. Грудзур розглядають фінансове та матеріальне забезпечення як *надання* або *передання* предметів фінансування, вважаючи злочин закінченим із моменту передавання відповідних коштів чи засобів [23, с. 274]. Р.Л. Чорний розкриває зміст фінансового і матеріального забезпечення через будь-які дії, що полягають у наділенні відповідних осіб активами, надання їх цим особам у їх розпорядження (*надання* активів) [21, с. 101–102]. О.М. Юрченко, О.Ф. Бантишев та С.А. Кузьмін визначають фінансування як *надання* грошових коштів, а також як *постачання* грошових коштів і матеріальних цінностей [24, с. 32]. В окремих джерелах під фінансуванням у ст. 110-2 КК розуміється, насамперед, *постачання* коштів та матеріальних цінностей для відповідних злочинних потреб, яке (постачання), у свою чергу, також розкривається вченими через *передачу* коштів чи *надання* майна або разове забезпечення проведення конкретного зло-

чинного акту чи надання вартісних послуг [4, с. 126; 17, с. 60, 62–63].

Зауважимо, що перелічені вище способи здійснення фінансування, наведені в наукових джерелах, майже не відрізняються від тих способів, якими в більшості наукових праць розкривається зміст фінансування тероризму (ст. 258-5 КК), щоправда, стосовно цього злочину таке трактування пов'язане з наявністю двох різних нормативних визначень фінансування. Так, згідно з п. 50 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» та абз. 13 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» [8; 12], фінансування тероризму розкривається через надання або збір будь-яких активів, що призвело до прив'язки в окремих джерелах моменту закінчення фінансування тероризму саме до надання або збору активів, у супереч його законодавчому визначенню в ч. 1 ст. 258-5 КК, як «дій, вчинених із метою фінансового або матеріального забезпечення». Таким чином, всупереч примітці до ст. 110-2 КК набуло поширення теоретичне розуміння «фінансування» як суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 110-2 КК, оскільки воно так само розкривається в наукових працях через постачання, надання, збирання, передавання активів тощо, а момент закінчення самого фінансування ставиться в пряму залежність від способу забезпечення.

На наш погляд, реальні прояви фінансового чи матеріального забезпечення дій, учинених із метою зміни меж території або державного кордону України, насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, законодавчо (формально) не обмежені певною вказівкою на це в законі, а варіативність можливих способів такого забезпечення зумовлена, насамперед, різноманітністю видів предметів фінансування, з особливостей характеру та природи яких впливають різні операційні способи їх обігу між учасниками суспільних відносин. Так, готівкові кошти передаються безпосередньо в руки, але при цьому вони можуть позичатися, даруватися, передаватися в кредит тощо. У свою чергу, з коштами в безготівковій формі так само можуть учинятися різні види фінансових операцій – переказ, кредитування тощо. Різняться операційні способи забезпечення й залежно від того, чи є майно рухомим чи нерухомим, для яких потреб воно має використовуватися, тимчасово чи постійно тощо. У зв'язку з цим убачаємо неможливим виділення вичерпного переліку таких способів, а наведені в наукових джерелах різновиди (способи) забезпечення варто вважати лише типовими прикладами конкретних проявів фінансового та матеріального забезпечення, якими воно не обмежується.

Наявна судова практика за ст. 110-2 КК також не зводить можливі зовнішні прояви такого забезпечення лише до одного чи двох способів. Так, в окремих обвинувальних вироках Єдиного державного реєстру судових рішень під «фінансуванням дій» судами визнавались, зокрема: перерахування грошових коштів на розрахунковий рахунок [2], організація постачання нафтопродуктів на тимчасово окуповану територію [3], учинення валютних та обмінних операцій [1].

Питання про конструкцію складів злочинів, передбачених ч. 1 і ч. 2 ст. 110-2 КК, є доволі однозначним у літературі. У наукових джерелах стверджується, що за своєю конструкцією вони є формальними [6, с. 82; 4, с. 124; 17, с. 65; 24, с. 32; 20, с. 30]. Вважаємо, що це твердження підлягає суттєвому уточненню.

Вище ми вже підкресливали особливу важливість при аналізі об'єктивної сторони фінансування, передбаченого ст. 110-2 КК, розрізнення власне фінансового та матеріального забезпечення і дій, які вчинені лише з метою такого забезпечення. Тому ми принципово не погоджуємося з розумінням суспільно-небезпечного діяння, описаного в

диспозиціях ч. 1 і ч. 2 ст. 110-2 КК, як діями, що полягають виключно в наданні або збиранні активів, їх наданні, передачі чи їх постачанні. Усі наведені способи вчинення дій характеризують варіативність зовнішнього прояву самого фінансового та матеріального забезпечення, яке, як уже було з'ясовано, не можна навести вичерпно. Проте законодавець у примітці до ст. 110-2 КК надав визначення фінансування не як відповідного забезпечення, а як «дій, учинених із метою такого забезпечення».

Зміст слова «забезпечення» в закінченій формі передбачає обов'язкове одержання тою особою, яка забезпечується, відповідних активів. Саме тому, наприклад, фінансування та матеріальне забезпечення найманців (ч. 1 ст. 447 КК), а так само фінансування не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, постачання їм зброї, боєприпасів, вибухових речовин чи військової техніки (ч. 3 ст. 260 КК) є злочинами з формальним складом та вважаються закінченими лише з моменту надання (направлення, виділення) фінансових активів або відповідних матеріальних ресурсів та їх отримання у володіння (чи під контроль) одержувачами. Якщо винна особа вчинила дії, котрі були безпосередньо спрямовані на використання активів (отримання у володіння чи під контроль) одержувачами, які так і не надійшли до них (не було встановлено контролю над ними), то такі дії варто кваліфікувати як замах (за відповідною частиною ст. 15 та ч. 1 ст. 447 чи відповідно ч. 3 ст. 260 КК). Відповідно, створення умов для вчинення таких дій має оцінюватися як готування до цих злочинів (ч. 1 ст. 14 та ч. 1 ст. 447 чи ч. 3 ст. 260 КК).

На протипагу цьому, формами вчинення злочинів, передбачених ч.ч. 1 і 2 ст. 110-2 КК, є: а) «*дій, вчинені з метою* фінансового забезпечення...» та б) «*дій, вчинені з метою* матеріального забезпечення...». Такі формулювання злочинних дій охоплюють фактично будь-які дії на будь-якому етапі реалізації умислу, іншими словами, за наявності будь-якої об'єктивованої зовні поведінки особи з відповідною метою формально є підстави для кваліфікації дій винного як закінченого злочину. Саме тому склади злочинів, передбачені ст. 110-2 КК, законодавчо спроектовані законодавцем більшою мірою подібно до конструкцій складів, описаних у ст.ст. 109 і 110 КК, які в основних своїх формах учинення злочину так само характеризуються з об'єктивної сторони «будь-якими» діями.

Вказівка на матеріальне та фінансове забезпечення фіксує мету цих дій та зумовлює варіативність конкретних форм їх зовнішнього вираження. Іншими словами, не лише фактично здійснене матеріальне та фінансове забезпечення визнається фінансуванням, але й дії, які спрямовані на матеріальне чи фінансове забезпечення, і навіть дії, що лише створюють умови для такого забезпечення в майбутньому, також охоплюються об'єктивною стороною розглядуваного злочину. Наприклад, якщо за зовнішній прояв фінансового забезпечення обрати передачу фінансових активів, то фінансуванням з об'єктивної сторони будуть дії, учинені з метою передачі таких активів. Таким чином, не лише сам факт передачі охоплюється об'єктивною стороною цього складу злочину, але й, по суті, будь-які дії, вчинені з метою такої передачі. Аналогічним буде результат і у разі розгляду інших способів фінансування, таких як збирання, надання тощо.

Момент закінчення злочинів, передбачених ч. 1 і ч. 2 ст. 110-2 КК, не пов'язується лише з фактом передачі, збирання чи надання певних активів. Їх варто вважати закінченими з моменту здійснення будь-яких дій, метою яких є фінансове чи матеріальне забезпечення, що фактично означає перенесення моменту закінчення на найбільш ранню стадію, коли винний створює лише опосередковану небезпеку заподіяння шкоди об'єкту злочину. Зважаючи на наведені вище аргументи, вважаємо, що основні склади злочинів (ч.ч. 1 і 2 ст. 110-2 КК) не є просто формальними.

Момент закінчення цих злочинів перенесений законодавцем на попередні стадії, що дає підстави вважати ці склади *усіченими* за своєю конструкцією (навіть, так би мовити, «екстраусіченими», оскільки вчинення не лише замаху, але й підготовчих дій зі створення умов для фінансового і матеріального забезпечення формально дає підстави для кваліфікації злочину як закінченого).

Підсумовуючи викладене, пропонуємо такі висновки: **1)** у ч.ч. 1 і 2 ст. 110-2 КК передбачені самостійні склади злочинів; **2)** об'єктивна сторона кожного з цих складів виражається лише суспільно небезпечним діянням, а саме активною поведінкою (діями); **3)** законодавчими формами вчинення цих злочинів є «дії з метою фінансового забезпечення...» та «дії з метою матеріального забезпечення...»; **4)** розмежування фінансового та матеріального забезпечення необхідно проводити з урахуванням не лише граматичного протиставлення цих форм у тексті КК, але й змістовної відмінності у зв'язку з їх парним використанням законодавцем, що ґрунтується,

передусім, на особливостях предмета фінансування; **5)** конкретні способи такого забезпечення можуть бути різними і залежать від операційних характеристик об'єкту того чи іншого виду активу, що виступає предметом фінансування, однак вони не обмежуються лише наданням активів, їх передачею, збиранням та учиненням фінансових операцій; **6)** законодавець надав визначення суспільно небезпечної дії (фінансування) безпосередньо в самому законі (абз. 1 примітки) шляхом використання конструкції «дії, вчинені з метою...», що не дає змоги ототожнювати саме фінансове і матеріальне забезпечення із діями, вчиненими з метою такого забезпечення; **7)** склади злочинів, передбачені ч.ч. 1–2 ст. 110-2 КК, мають усічену («екстраусічену») конструкцію, а тому злочинні дії необхідно вважати закінченими з моменту вчинення будь-якої зовнішньо вираженої активної поведінки, яка характеризується ознаками суспільної небезпечності за умови вчинення її з метою, передбаченою в абз. 1 примітки до ст. 110-2 КК.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вирок Жовтневого районного суду міста Запоріжжя від 8 жовтня 2015 р. (провадження № 1-кп/331/498/15) / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52051581> (дата звернення: 24.12.2017).
2. Вирок Київського районного суду міста Харкова від 27 жовтня 2017 р. (справа № 640/14797/17) / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70023389> (дата звернення: 24.12.2017).
3. Вирок Шевченківського районного суду міста Києва від 6 жовтня 2017 р. (справа № 761/33930/17) / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/69449366> (дата звернення: 24.12.2017).
4. Луценко Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України: монографія. Харків: Право, 2015. 200 с.
5. Панов М.І. Об'єктивна сторона злочину (розд. VIII) / Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / За ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2015. С. 123–152.
6. Попович О.В. Об'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 110-2 КК України: проблеми конструювання та шляхи вдосконалення. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. Вип. 6. Том 3. С. 79–83.
7. Пояснювальна записка до Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України» (щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму) від 19 черв. 2014 р. / Офіц. сайт ВРУ. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50842 (дата звернення: 24.12.2017).
8. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 р. № 638-IV / Офіц. сайт ВРУ. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/638-15> (дата звернення: 24.12.2017).
9. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI / Офіц. сайт ВРУ. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4061-17> (дата звернення: 24.12.2017).
10. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму: Закон України від 19 червня 2014 р. № 1533-VII / Офіц. сайт ВРУ. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1533-18> (дата звернення: 24.12.2017).
11. Про всеукраїнський референдум: Закон України № 5475-VI від 6 листопада 2012 р. Офіц. вісн. України. 2012. № 92. С. 7.
12. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII / Офіц. сайт ВРУ. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1702-18> (дата звернення: 24.12.2017).
13. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII / Офіц. сайт ВРУ. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (дата звернення: 24.12.2017).
14. Про Національну гвардію України: Закон України від 13 березня 2014 р. № 876-VII / Офіц. сайт ВРУ. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/876-18> (дата звернення: 24.12.2017).
15. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями: постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13 / Офіц. сайт ВРУ. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05> (дата звернення: 24.12.2017).
16. Рубашенко М.А. Кримінальна відповідальність за посягання на територіальну цілісність і недоторканність України: монографія. Харків: Право, 2016. 286 с.
17. Сичевський В.В., Харитонов Є.І., Олейніков Д.О. Науково-практичний коментар до розділу I Особливої частини Кримінального кодексу України (Злочини проти основ національної безпеки України). Харків: Право, 2016. 232 с.
18. Статистична інформація про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності / Офіц. сайт ГПУ. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 24.12.2017).
19. Татаренко Г.В. Дискусійні питання кримінальної відповідальності за дії, пов'язані з сепаратизмом. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2016. № 31. С. 195–203.
20. Тацій В.Я. Злочини проти основ національної безпеки України (Розд. II) / Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / За ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2015. С. 25–38.
21. Черный Р.Л. Общественно опасное деяние в составе преступления, предусмотренного ст. 110-2 Уголовного кодекса Украины: проблемы толкования и совершенствования законодательства. *Leges si viata*. 2015. № 3/2. С. 99–103.
22. Чуваков О.А. Злочини проти основ національної безпеки України: проблеми кримінально-правової теорії і практики: монографія. Одеса: Фенікс, 2017. 362 с.
23. Шакур В.І., Грудзур О.М. Злочини проти основ національної безпеки України (розд. I Особл. част.). С. 269–286 / Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.
24. Юрченко О.М., Бантишев О.Ф., Кузьмін С.А. Злочини проти основ національної безпеки України. Науково-практичний коментар до розділу I Особливої частини Кримінального кодексу України. Київ: ПАЛИВОДА А.В., 2015. 72 с.